

УДК 349.3

МХИТОРЯН А.М.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

Статтю присвячено аналізу питань правового регулювання реабілітації інвалідів, а також юридичному забезпеченню прав інвалідів у сфері реабілітації. Задоволення потреб та інтересів інвалідів розглядається з позиції основних прав і обов'язків усіх громадян України, окреслюється правовий статус інвалідів як сукупність загальних, спеціальних і індивідуальних прав і обов'язків осіб з обмеженими функціональними можливостями. Схарактеризовано сучасну систему правовідносин у сфері реабілітації інвалідів. Своєрідність і складність правовідносин у сфері реабілітації інвалідів визначають особливості суб'єктного складу, зміст їх прав і обов'язків, а також специфічний об'єкт вказаних правовідносин. Особливу увагу приділено загальній характеристиці і правовому регулюванню сучасної системи реабілітації інвалідів в Україні залежно від її видів: медична, соціальна, професійна.

Ключові слова: інвалідність, інвалід, реабілітація інвалідів, реабілітаційні заходи, право інвалідів на реабілітацію, правовий статус інвалідів.

Статья посвящена анализу вопросов правового регулирования реабилитации инвалидов, а также юридическому обеспечению прав инвалидов в сфере реабилитации. Удовлетворение потребностей и интересов инвалидов рассматривается с позиции основных прав всех граждан Украины, очерчивается правовой статус инвалидов как совокупность общих, специальных и индивидуальных прав лиц с ограниченными функциональными возможностями. Рассматривается современная система правоотношений в сфере реабилитации инвалидов. Свообразие и сложность правоотношений в сфере реабилитации инвалидов определяют особенности субъектного состава, содержание их прав и обязанностей, а также специфический объект указанных правоотношений. Особенное внимание уделяется общей характеристике и правовому регулированию современной системы реабилитации инвалидов в Украине в зависимости от ее видов: медицинская, социальная, профессиональная.

Ключевые слова: инвалидность, инвалид, реабилитация инвалидов, реабилитационные мероприятия, право инвалидов на реабилитацию, правовой статус инвалидов.

This article analyzes the legal regulation of Rehabilitation and legal protection of rights of persons with disabilities. Meeting the needs and interests of disabled people is considered from the standpoint of fundamental rights and duties of all citizens of Ukraine defined the legal status of persons with disabilities as a set of general, special and individual rights and responsibilities of persons with limited functionality. Author determined the current legal system in the rehabilitation of disabled persons. The originality and complexity of relationships in Rehabilitation defining features of the subjects, meaning their rights and responsibilities, as well as specific object of these relationships. Particular attention is paid to the general characteristics and current legal regulation of Rehabilitation in Ukraine according to its type: medical, social and professional.

Key words: disability, disabled, rehabilitation for disabled persons, rehabilitation of persons with disabilities to the right, legal status of persons with disabilities.

Вступ. Усвідомлення соціальної цінності людини і громадянина визначає Україну як соціальну державу. Одним із пріоритетів сучасної соціальної політики є реабілітація інвалідів. Особлива увага до проблем інвалідів та їхнього соціального захисту зумовлена тим, що в зв'язку з економічною нестабільністю останніх років їх кількість у нашій країні значно зросла.

Створення рівних з іншими членами суспільства можливостей для реалізації інвалідами політичних, економічних, соціальних і культурних прав і свобод, якомога повного розвитку їх індивідуальних здібностей та задоволення особистих потреб є об'єктивними передумовами становлення сучасної системи реабілітації інвалідів. Комплексний підхід до забезпечення незалежної життєділь-

ності інвалідів підвищує значимість наукових досліджень загальнотеоретичних питань з реабілітації інвалідів.

Переорієнтація вже існуючих та поява нових завдань соціальної політики щодо реабілітації інвалідів спонукає до вдосконалення правового регулювання цих відносин. Правовому, організаційному та матеріально-фінансовому забезпеченню реалізації інвалідами своїх прав, потреб та інтересів слугує досить розгалужена нормативно-правова база, яка є недосконалою.

Аналіз останніх публікацій. Окремі питання у сфері реабілітації інвалідів були предметом дослідження у наукових працях відомих українських та російських вчених-юристів: В.С. Андрєєва, Я.І. Безуглої, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедиктова, І.О. Гуменюк, З.А. Кондратьєвої, О.Є. Мачульської, О.І. Процєвського, І.М. Сироти, Б.І. Сташківа, Н.М. Стаховської, Г.І. Чанишевої, М.І. Флястера та ін.

Результати дослідження. Початок організаційних заходів з реабілітації інвалідів у міжнародному масштабі належить до 1958 року, коли відбулося перше засідання експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ) з реабілітації інвалідів. Згодом, у 1960 році, заснували Міжнародне товариство з реабілітації інвалідів, яке є членом ВООЗ і працює в тісному контакті з ООН та іншими суспільними організаціями.

Водночас на науково-практичних заходах спеціалістів з реабілітації інвалідів почала широко обговорюватися сутність терміна «реабілітація інвалідів». Так, на Міжнародному симпозиумі з реабілітації інвалідів (м. Галлі, 1964 р.) було запропоновано таке визначення: «Реабілітація – це діяльність колективу медичних працівників, яка спрямована на відновлення здоров'я (у фізичному, психологічному і соціальному значенні) і працездатності інвалідів». На думку Міжнародної організації праці, під реабілітацією інвалідів розуміється відновлення здоров'я осіб з обмеженими фізичними та психічними можливостями [1, с. 146].

У резолюції ІХ Народи міністрів охорони здоров'я і соціального забезпечення інвалідів, (м. Прага, 1967 р.) реабілітація визначена як система державних соціально-економічних, медичних та інших заходів, спрямованих на профілактику тимчасової або стійкої втрати працездатності, а також на залучення інвалідів до праці, повернення їх до активного суспільного життя. У другому звіті Комітету експертів ВООЗ з реабілітації інвалідів (1964 р.) поняття «реабілітація» визначається як сукупність лікувальних, психологічних, педагогічних, соціальних та інших заходів, спрямованих на відновлення порушеного здоров'я інваліда і включення його в життя суспільства і трудовий процес [2, с. 38]. Така різноманітність визначень змісту і сутності реабілітації інвалідів пояснюється неоднозначністю, складністю і комплексністю цього поняття.

Водночас в Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [3] зазначається, що реабілітація інвалідів – це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації й виробами медичного призначення. Цей процес ґрунтується на системі таких принципів:

1) інтегрований підхід в організації реабілітації інвалідів – виражає загальні основи реабілітаційної діяльності та розуміння реабілітації інвалідів як комплексної системи заходів;

2) структурна відповідність в процесі реабілітації інвалідів – поступовий перехід, раціональну зміну одних форм, видів і методів реабілітації інвалідів іншими, які характеризують певний рівень реабілітації інвалідів;

3) соціальна доцільність – визначає мету реабілітації інвалідів;

4) соціальна інтеграція – залучення інвалідів у систему різносторонньої суспільної діяльності;

5) диференційована адресність – різні підходи до соціального захисту з урахуванням категорії інвалідності;

6) державний характер реабілітаційної справи – розуміння реабілітації інвалідів як динамічного процесу, який постійно змінюється в часі.

Розвиток суспільних відносин у сфері реабілітації інвалідів зумовив необхідність правового регулювання цих відносин, започаткувавши у такий спосіб поступове формування законодавства про інвалідів та інтенсивний розвиток наукових досліджень у цій сфері.

Сьогодні в Україні налічується понад 2,5 млн осіб з інвалідністю. Саме тому проводиться послідовна робота щодо переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності; створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення безперешкодного середовища для інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем інвалідів.

Державна політика щодо інвалідів ґрунтується на законах, а реалізація та розв'язання проблем інвалідів відбувається через соціальні проекти і програми, які фінансуються переважно з Державного бюджету України. Основними з них є Державна типова програма реабілітації інвалідів [4] та Державна

жавна програма розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, розумовою відсталістю та психічними захворюваннями до 2011 року [5].

Права осіб з обмеженими можливостями на участь у житті суспільства і захист їх інтересів закріплено чинним законодавством та окремими підзаконними актами. Вони, у першу чергу, спрямовані на надання інвалідам рівних з іншими громадянами можливостей у реалізації соціальних, економічних, політичних та інших конституційних прав і свобод. Базовим нормативно-правовим актом, який сформулював мету державної соціальної політики щодо інвалідів, став Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [6]. Згідно з останнім мета державної політики щодо інвалідів полягає у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, сильній трудовій та громадській діяльності. Ст. 1 зазначеного Закону констатує, що інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України та іншими законодавчими актами.

Приєднання України до міжнародних документів з проблем інвалідів (Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, Європейська соціальна хартія, Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів та інші міжнародно-правові акти) дало змогу гармонізувати норми вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, планомірно створювати систему їх практичної реалізації.

Зважаючи на потребу комплексного розв'язання проблем інвалідності, кардинальної зміни підходів до ролі і місця людей з інвалідністю в економічному та соціальному житті суспільства, був прийнятий принципово новий законодавчий акт – Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Його реалізація стала поштовхом до серйозних конструктивних змін у забезпеченні правових і конституційних гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів. На його виконання прийнято цілу низку законодавчо-нормативних актів. Зокрема, прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо професійної і трудової реабілітації інвалідів», «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість»; Укази Президента України «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», «Про заходи щодо створення сприятливих умов для забезпечення соціальної, медичної та трудової реабілітації інвалідів», «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями».

Із метою забезпечення своєчасності, комплексності і неперервності реабілітаційного процесу, а також для запобігання погіршення стану інвалідності, подолання її наслідків та посилення незалежності людей з обмеженими можливостями Міністерством соціальної політики сформовано мережу реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів. Такі установи діють на підставі відповідних типових положень і забезпечують доступність реабілітаційних послуг та програм відповідно до індивідуальних потреб осіб з інвалідністю.

В умовах таких установ здійснюється вироблення у дитини впевненості у власних можливостях, створення установки на активне самостійне життя. Для цього реабілітаційний процес включає професійну діагностику та професійну орієнтацію підлітка, навчання його відповідних трудових навичок та умінь. У середньому протягом року в таких установах отримують реабілітаційні послуги приблизно 18 тисяч дітей з обмеженими можливостями, з них дві тисячі дітей навчаються у 99 трудових майстернях для здобуття професійних навичок [7].

Професійна підготовка осіб з особливими потребами в центрах професійної реабілітації інвалідів провадиться виключно за тими професіями, які є актуальними на ринку праці. Зараз в зазначених центрах професійна підготовка здійснюється за 58 робітничими професіями. Крім того, комплексні програми реабілітації, що використовуються в реабілітаційних установах, включають різноманітні взаємопов'язані заходи, які сприяють фізичній і психологічній незалежності людей з особливими потребами.

З 2006 року Україна взяла на себе зобов'язання виконувати цілі Ради Європи відносно імплементації у вітчизняне законодавство положень Проекту 1.3.4: Здійснення Плану дій Ради Європи з утвердження прав і повної участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві: покращення на національному рівні якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі на 2006–2015 рр. [8], який складається з двох компонентів. У Компоненті № 1 йдеться про посилення державного контролю у сфері надання допомоги у таких пріоритетних галузях, як освіта, професійне навчання, реабілітація та працевлаштування людей із обмеженими можливостями; універсальний дизайн та доступність антропогенного середовища, участь людей із обмеженими можливостями в політичному та суспільному житті, участь людей з обмеженими можливостями в культурному житті, дозвіллі та спортивних заходах та ін.

Компонент № 2 зобов'язує нашу державу розробити національні стратегії чи плани дій з метою пропаганди національного порядку денного для людей з обмеженими можливостями відповідно до Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями і визначених національних пріоритетів.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що сьогодні державне управління в соціальній сфері України спрямоване на всебічний соціальний захист осіб з обмеженими фізичними можливостями. На нашу думку, для цього потрібно створити належні умови щодо зміни негативних стереотипів і ставлення до людей з інвалідністю в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності.

Список використаних джерел:

1. Алисова Ю.М. Врачебно-трудова експертиза / Ю.М. Алисова, А.А. Лавров, Н.А. Стадченко. – М. : Медицина, 1986. – 240 с.
2. Кондратьева З.А. К вопросу о понятии социально-трудова реабилитации / З.А. Кондратьева // Вопросы социального обеспечения : сб. научных трудов. – 1986. – Вып. 17. – С. 37–43.
3. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 6 жовтня 2005 р. № 2961-IV (станом на 9 грудня 2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 2–3. – Ст. 36.
4. Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1686 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 50. – Ст. 3311.
5. Про затвердження Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 716 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 37. – Ст. 1470.
6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ (станом на 9 грудня 2012 р.) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
7. Реалізація державної соціальної політики щодо інвалідів : офіційний звіт Міністерства соціальної політики за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/>.
8. План дій Ради Європи для України на 2011–2014 роки від 23 червня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b25.

УДК 349.3

ПОПОВ О.Г.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА УМОВАХ ЗАПОЗИЧЕНОЇ ПРАЦІ

У статті досліджено основні проблеми правового регулювання соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, серед яких виділено такі, як недосконалість правової регламентації існування інституту «запозиченої праці» в Україні, неврегульованість питання правового статусу особи, яка працює на умовах запозиченої праці, відсутність спеціального закону, який би здійснював правове регулювання запозиченої праці та соціального забезпечення запозичених працівників.

Ключові слова: *запозичена праця, особа, яка працює на умовах запозиченої праці, соціальне забезпечення.*

В статье исследованы основные проблемы правового регулирования социального обеспечения лиц, работающих на условиях заемного труда, среди которых выделены такие, как несовершенство правовой регламентации существования института «заемного труда» в Украине, неурегулированность вопроса правового статуса лица, работающего на условиях заемного труда, отсутствие специального закона, который бы осуществлял правовое регулирование заемного труда и социального обеспечения заимствованных работников.

Ключевые слова: *заемный труд, лицо, работающее на условиях заемного труда, социальное обеспечение.*

In the article the basic problems of legal regulation of social security persons employed on terms borrowed works, including the lack of legal regulation of the institute “borrowed labor” in Ukraine, the unresolved issue of the legal status of a person who is on borrowed lack of a special law that would has borrowed the legal regulation of labor and social security borrowed workers.

Key words: *work is borrowed, person who is on borrowed labor, social security.*

© ПОПОВ О.Г. – здобувач (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)